

Zeitschrift: Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum

Herausgeber: Litteris Conradi Orellii et Soc.

Band: - (1747)

Heft: 7

Artikel: Epistolae de negotio irenico

Autor: Duraeus, Joannes / Breitinger, J. Jacob

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-394610>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 21.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

EPISTOLEÆ

de

(*) Negotio Irenico
Clariss. Viri J. DURÆI.

Reverendo in Christo viro & fratri dilecto,
D. JO. JACOBO BREITINGERO,
Ecclesiæ Tigurinæ pastori fidelissimo.

Nihil afferam, Clarissime atque Docilissime
Vir & frater in Christo Reverende, quo
excusem hanc parthesiam, qua te com-
pello. Fretus enim tua humanitate & pietate id fa-
cio, neque mihi dubium est, quin tibi acceptum
hoc fuerit nuncium, quod affero, atque optatissi-
F f s mum

(*) Quis qualisve fuerit J. DURÆUS, quam incredibili arserit desiderio Protestantium dissensum compendi, quam difficultia suscepere it in finem itinera; quot obstacula passim in hoc negotio invenerit &c. cum Eruditis omnibus nota sint, non opus est ut pluribus heic loci de eo agam. Constat insuper Duræum hunc, quem Nobilissimus STUKIUS, Theologus Tigurinus Clarissimus, Sæculi sui Bucerum appellavit, de pacificatione illa sacra rite suscipienda, & si pote id fieri potuisset, ad felicem exitum perducenda, sœpissime cum Ecclesiis Reformatis Helveticis contulisse. Tot extant in privatis & publicis Bibliothecis Tigurinis epistolæ ab Eo & ad Eum de hoc negotio datae: tot ad manus sunt Virorum doctorum de eodem argumento consilia & judicia: tot denique reperiu-

mum postulatum, non meum, sed potius Ecclesiarum Dei & Theologorum in iis præcipuorum, quorum sensum ac votum in hac causa patefacio. Horum nomine a Reverenda Dignitate tua contendo per communionem Spiritus JESU CHRISTI, ut velis hanc causam diligenter fratribus com-

tur deliberationes in publicis Comitiis de re gravissima habitæ, ut integra de conatibus illis irenicis in Helvetia susceptis edi possent volumina. Hinc sœpe optavi, ut Vir aliquis doctus, præcipua, quæ ad hoc negotium pertinent, ex monumentis illis colligeret, servatoque temporis ordine cum erudito orbe communicaret. Ipsemet ego non semel amore pacis inductus, ad laborem ejusmodi suscipiendum animum adjeci: sed varia quibus distringor negotia, morbiique quibus non raro infestor, impediunt hactenus, quo minus Operi admoverem manus. Negotium tamen hoc esset, Viro docto pio & veri amante dignissimum. Nonsolum enim ad historiam ecclesiasticam illius temporis, quo inter Helvetios versatus est Duræus, illustrandam, multum ejusmodi labor conferret; sed ex eo etiam manifestum fieret, quam propenso semper Helvetii erga dissidentes fratres Lutheranos fuerint animo, quamque enixe id egerint, ut opus hoc desideratissimum quantum possent promoverent. Hinc etiamnum fieri solet, ut singulis diebus dominicis Tiguri in publicis precibus Deum oremus, ut animos utriusque partis ad pacem illam ineundam flectere velit. Auctor dissertationis de Joh. DURÆO pacificatore Celeberrimo habitæ sub præsidio Venerandi MOSHEMII, haud obscure significat, Helvetios Theologos attenta mente, animisque ad pacem inclinatis valde, consilia Duræi, modumque has controversias tractandi, easdemque componendi expendisse. Auctor pag. 56 ita loquitur: *Anno MDCLXII ad Helvetios commeabat Duræus & Tiguri sedem figebat. Neque hos valde morosos & difficiles inveniebat.* Et pa-

commendare & promovere auctoritate tua, ne vos
soli in tanta caussa juvanda deesse afflictis atque
opem vestram expectantibus videamini. Scitis in
die conflictus Jehovæ adversus fortis maledictum
fuisse Merozo ab angelo Domini, quod ejus inco-
læ non advenissent ad auxilium Jehovæ. Absit,
ut

gina 41. & 42. inquit : *Principes salutabantur Tigurini Theologi*, qui quatuor epistolis mense Julio datis multa cum amoris & benevolentiae testificatione propositum modum agendi & media approbabant & recipiebant : & postquam narrasset, Duræum ad cæteras Ecclesias Reformatas Helveticas profectum, ita pergit : *Cognitis & collectis Ecclesiarum sententiis primum universa Ecclesia Helvetica die XV. Aprilis, JACOBI HULDRCI Antistitis Tigurini, calamo, deinde Patres Helvetorum conscripti A. MDCLV d. XXI Aprilis perhumaniter respondebant, consilio applaudebant, & operam suam ad promovendum pacis negotium liberaliter promittebant.* His promissis non contenti Proceres Helvetiorum non contemnenda pecunia summa, CROMWELLI ad Exemplum, eum instruebant, quo facilius destinata Itinera obire posset. Epistolæ, quarum mentionem facit Auctor, legi postlunt in Timanni Gesselii Med. D. Historia Sacra & Ecclesiastica, pag. 766. extat Tigurinorum Judicium de Reverendissimi D. Duræi scopo: pag. 767. exhibetur uberior Scopi declaratio: pag. 770. reperitur Declaratio Ecclesiarum & Academiarum Helveticae Reformatæ: pag. 773. reperias declarationem Amplissimorum Helveticae Reformatæ Magistratum super negotio pacificatorio Rev. & Cl. D. Duræi. Epistolæ hæ omnes lectu sunt dignissimæ. Utrum vero Auctor Commentationis bonam, an in malam partem interpretatus sit bene-

ut de vestro Zelo tale quid suspicer, sed hoc nobis omnibus exemplum propositum esse intelligo ad diligentiam maiorem excitandam, ne segnescitibus similes occasionem rei bene gerendæ cum populo Dei amittamus. Hæc vero occasio qualis quantaque sit, vos ipsi ex rerum circumstantiis in epi-

volum Helvetiorum Theologorum, erga negotium Duræi adfectum, hic non quæram. Ex universa Dissertat. patet, Eum neque Duræo, neque ipsius Instituto favisse. Et quantum mihi cognitum est, ut ante hæc tempora, sic ab eo cumprimis, quo negotia hæc Irenica inter Duræum & Helvetios agitata sunt, hi publice omni data occasione ostenderunt, quam sint ad lites illas compendiendas parati. Inter Duræi epistolas reperiuntur plures ad τον μακαριην Cl. Heideggerum Theologum Tigrinum datæ: Quantum Is vero ad Schisma illud tollendum conferre allaboraverit, documento esse possunt binæ Ejus dissertationes de *Concordia Protestantium*, quæ nonsolum inter dissertationes ipsius selectas reperiuntur, sed & in forma, quam appellant 8. Amstelodami Typis H. Wetstenii excusæ sunt. Quod si forte unus vel alter Theologus, aut V. D. Minister Helvetius, de controversiis, quæ inter Protestantes agitantur, ita scripsérat, ut colligi inde posse videatur, eum ad pacem illam ex optatam ineundam non admodum proclivem esse, non tamen propterea id universo Cœtui Reformatarum Ecclesiarum, quæ in Helvetia florent, attribuendum est. Hinc miratus sum Doctissimum continuatorem Hist. Eccl. Heinsianæ parte III continuat: hoc anno editæ pag. 417. scripsisse, Helvetios Reformatos nimis pertinaciter suis opinionibus inhærere & ab Unione inter Protestantes ineunda ita alienos esse. Præterquam enim quod egregia scripta Irenica *Werenfelsii*, *Turretini*, *Heideggeri*, *Huldrici*, aliorumque Helvetiorum de componendo Protestantium dissensu notissima sint; Qualis tandem est hæc

epistola omnibus inscripta & scopo consiliorum, ex instrumenti apographo & problematum præfatione poteritis judicare. Neque opus esse existimo addere quicquam in hisce privatis, nisi hoc, ex quo intelligetis, qua ratione responsum ad me mitti velim. Id fieri poterit, si litteræ mihi inscriptæ vel ad Ecclesiæ Gallicæ, quæ Hanoviæ est, pastoresmittantur, vel ad mercatorem Anglum, D. Guilielum Fitzerum, qui Francofurti degit in vico, cui nomen est der Hellergassen. Si interea tutior & commodior opportunitas vobis obveniat scribendi in Angliani, poteritis ad D. Burlemachi, mercatorem Londinensem ubique terrarum notissimum literas mittere cum inscriptione, quæ illas vel ad me, vel me absente ad D. Thomam Rœ, Equitem auratum, ipsi probe notum, diriget. Quoniam autem incertum mihi est, quamdiu in hisce

ratiocinatio: Quidam Theologus Bernensis (nam Censores Tigurini, quorum judicio suum librum subjecit Cl. & amicissimus STAFFERUS nihil expungendum esse censuerunt) quædam e Mscto Stapferi eliminanda esse censuit; Ergo Theologi Helvetii omnes mordaciter opinib[us] ad religionem quocunque modo spectantibus adhærent. De momento autem hujus dissensus præstat nihil quam non satis dicere. Ego dudum existimavi, dissensum illum facile sine Principum & Synodorum auxilio componi posse, si ad negotium hoc tractandum adhibeantur Theologi vere sapientes, momentorum capitum religionis gnari, & amore pacis incensi. Ceterum hæc epistola Duræi quantum scimus avendos est. Meminit illius Cl. Hottingerus in Hist. Ref. Helveticæ Tom. III. pag. 1065. Eam vero debemus humanitati Rev. & doctissimi Viri J. Simleri V. D. M. Classis V. Carolinæ Vicarii dignissimi. J. Z.

hisce partibus morabor, brevi forsitan in Britanniam iter facturus, existimo consultius fore, ut litteras vestras ad Archiepiscopum & Episcopum scribendas, mittatis prima quaque occasione ad D. praefectum Thomam Röe excellentem atque eximiæ auctoritatis virum, qui me absente illas exhibere poterit iis, quibus inscribentur. Si autem privatam aliquam epistolam mittere velit is per D. Fitzerum, in antecessum facietis rem gravissimam illi, qui est

Dabam Heilbrunnæ
22 Aprilis 1633.

Reverendæ dignitatis vestræ
observantissimus in Domino
Joannes Duræus.

Reve-

Reverendis & Clarissimis Viris , & in Christo Fratribus dilectis , Academiæ atque Ecclesiæ Tegurinæ Professoribus & Pastoribus doctissimis ac fidelissimis , Dominis suis summe colendis.

Gratia & pax sit vobis a Deo Patre in Domino nostro Jesu Christo , per Spiritus Sancti communionem. Amen.

Ecclsiæ Dei ædificationem spiritualem , Reverendi Clarissimique Viri , in Christo Patres & Fratres dilectissimi , non aliter quam per membrorum omnium in ea sanctam inter se in charitate conßpirationem fieri posse , manifeste apparet ex Apostoli verbis ad Ephes. IV. ubi dicit , ex Christo capite totum corpus Ecclesiæ congruenter coagmentatum , & per omnes suppeditatas commissuras compactum capere incrementum sibi ipsi conveniens ad sui ipsius exstructionem. Id autem a dupli cauſsa fieri docet , scilicet , per charitatem tanquam instrumentum , & ex facultate intus agente in quolibet membro , tanquam materia & partibus quæ domum Dei constituunt. Vivum enim est tabernaculum Domini , & in illo nos omnes lapides vivi sumus : sed vinculum perfectionis , quo inter nos compacti stamus , atque unum corpus a capite pendemus , charitas est. Hæc ab omnibus eandem pro se se invicem curam & mutuam sollicitudinem exigit : Hæc nullum membrum præ alio neglit : hæc ad opus ædificationis quodlibet illorum exfuscat , & cujusque facultatis mensuram diversam adhibet. Cujus rei typus extare videtur

detur in structura Tabernaculi Mosaici, ad quam vocabantur omnes promiscue Israelitæ, ut non solum voluntarias oblationes offerrent, sed etiam (quotquot Deus imbuerat scientia, artisque aliquius peritia) ut manum operi admoverent, atque ipsam structuram juvarent. Idem nunc fieri necesse est in reparandis tabernaculi Christiani ruinis, cui opellam hanc nostram collocamus. Ex scopo ipso, ex problematum præfatione atque ex instrumenti forma Theologorum chirographis signata res ista clare liquet: neque aliud quicquam hoc loco addendum videtur, nisi brevis narratio, ex qua plenius instituti consilii de re tota, in posterum communi consensu procuranda, rationes intelligetis: Atque iis explicatis fraterne rogabimus pietatem vestram, ut pro Zelo erga domum Dei vestro & præsenti Ecclesiæ afflictissimæ conditione summaque necessitate; vestras in hoc negotio conjunctas operas piorum votis & studiis concedatis.

Jam biennium & amplius elapsum est, ex quo nostrates Britanni fuerunt a Borussis ad cogitationes hasce provocati: Nostri ista respondere voluerunt illorum voto, ut & alios simul ad easdem curas secum excitarent. Hoc igitur instrumentum, cuius apographum mitto extare voluerunt in testimonium sui in hac caussa studii, & ut pacis evangelicæ studiosos ad consiliorum commercium invitarent. Problemata vero diu ante fuerant concepta inter privatos quosdam & variis exhibita, ut haberent doctiores certa quædam capita rerum, ad quæ omnes suffragia sua & consilia referre, suoque tempore utiliter comuni-

municare aliis possent. Eo jam res processit post colloquium Lipsiense (habitum anno 1631 inter Theologos Saxones, Brandenburgicos & Hassos) ut Ecclesiæ Reformatæ omnes, quæ sunt in Palatinatu, Ducatu Bipontino, Hassia, & vicinis locis sub Comitibus Hannovico, Nassovicis, Solmensibus, Isemburgicis, & aliis Wetteravicis, scripserint jussu Magistratus sui ad Archiepiscopum Cantuariensem, Episcopum Londinensem, & Theologos nostros, rogatum, ut in hoc proposito perseverent, & Serenissimum Regem nostrum hortentur, ut in se se Mediatoris munus inter partes dissidentes suscipiat: Atque eo fine cum Lutheranis Principibus, Rege Daniæ, Pro-Rege Sueciæ atque Electore Saxonie agat, id quod summi capitii & directoris in hoc negotio officium, & res ipsa suadebit: neque dubium est, quin si id fiat, res ex voto piorum effectum sortiatur optatum. Nam & Danus sua sponte moderata consilia capit: publico enim edicto non ita pridem promulgato suis prohibuit, ne pro concione nostros calumniis lacefferent; & de Sueco spes fuit vivo Rege permagna, quæ etiam nondum penitus evanuit: De Saxone vero post colloquium Lipsiense maxima est expectatio. Nam in illo colloquio fundamentum concordiae non contemnendum jactum est: ibi enim Augustanæ Confessionis capita omnia Theologi percurrerunt, atque in iis doctrinæ utriusque partis consensum talem esse demonstrarunt, ut controversiæ momentum redeat solum ad duo aut tria scholasticae speculationis capita, de quibus altum præstaret esse silentium, quam curiosam disquisitionem. Si jam hoc facto inter Germanos ipsos

initio accederet, tempore tam opportuno, Ecclesiis laborantibus & publicæ defensionis necessitate conjunctis, intercessio atque mediatio Ecclesiarum exterarum utriusque partis, nihil videtur obstatre posse, quo minus per Dei gratiam voto fruamur. Hoc ergo fine Serenissimus Rex Magnæ Brittanniæ (quo nullus intervenire mediator potest aptior) per Theologos suos rogandus est, ut id ad Dei gloriam, Evangeliique propagationem atque Ecclesiarum ex Pontificiæ persecutionis tyrannide eluctantium incolumentatem facere velit. Facturum autem id certo confidimus, si per eosdem Theologos ipsi constet, non defuturos in tanto negotio reliquos in Ecclesiis Gallicis, Helveticis & Belgicis reformatos Pastores & Doctores, quin sua ipsi consilia communicent, ut res illa fieri possit consentientibus omnium reformatarum Ecclesiarum suffragiis.

Rogamus itaque vos, in Christo Reverendi Fratres, ne per vos stet, quominus id Ipsi testatum esse queat: per reliquos certe non stabit. Scitis autem hanc rem superiori seculo semper ab iis expeditam: aliquoties tentatam: saepius incep- tam fuisse: sed nunquam tot & tantis autoribus; tempore tam opportuno, spe tanta, conatu tam multiplici, tam rei quæsitæ accommodato, votis denique & studiis tam communibus suscepta vel proposita fuit. Rogandi ergo sunt omnes illi, quibus Deus eundem Spiritum, eadem desideria, eosdem affectus inspiravit in Evangelii ministerio, ut inter se quoque conjunctis precibus, viribus & communicato consilio idem opus age- re velint in timore Domini, quod commune bo- num concernit. Neque alio fine commercium pio-

piorum aut inter nostros institutum est , aut integ
alios (quos in tuenda Veritate Charitatis Christia-
næ Spiritus moderatis affectibus imbuit) quæri-
tur , quam ut idonei in hac causa viri talentum
sibi a Deo concessum ad publicam ædificationem
Ecclesiæ contribuere , & huc conferre velint.
Atque ideo fraternali fœderis in hoc conatu fidelem
dextram multorum nomine vobis porrigo , atque
hoc tantum requiro , ut illi qui se curas istas no-
biscum suscipere velle profitentur , ejus rei testi-
monium aliquod exhibeant , tam iis , qui ad
societatis in hoc genere communionem illos in-
vitant , quam iis , qui in re promovenda auto-
ritatem suam interponent , suggestaque ab uni-
versis consilia ad optatum finem legitimis ratio-
nibus dirigere tentabunt. Ex quo jam patet ,
quid a vobis contendam , scilicet , ut tanquam
vivi in templo Dei lapides vestrum in structura
locum obtineatis , & promissum eximiis Dei ser-
vis in Propheta honorem , hac occasione vobis
oblatum acceptetis , ut vocari inter alios velitis
Instauratores ruinæ , priscarum solitudinum re-
stitutores & desolatæ civitatis renovatores. Quod
fiet , si scriptis ad Reverendissimum Archiepisco-
pum Cantuariensem , Episcopum Londinensem ,
& Theologos nostros litteris , de communi fra-
trum consensu piorum manus in opere suscepto
roboretis : atque his quidem amœbæam operam
suo tempore in Theologici suffragii communica-
tione promittatis : apud illos vero pro Ecclesiis
Germanicis , intercessione vestra procuretis , ut
Regi suo tam pium opus de meliori nota com-
mendent , cui pro vestra parte vos non defuturos
spondebitis.

Supervacaneum duco, vos pluribus, ut hoc fiat, & non lente fiat, obtestari: Hoc sufficiat, nihil hic proponi, quod fraterna charitas, Ecclesiæ necessitas, sanctorum communio, & officii vestri ratio non requirat, & quod non etiam jussi estis a Deo facere vel hoc generali præcepto: Nempe igitur quæ ad pacem faciunt, seculemur, & quæ ad mutuam ædificationem: Vel illo specia-
liori: Observemus alii alios, ut nos au-
cuamus ad bona opera & charitatem. Item hoc alio:
Exhortamini alii alios quotidie, quoad appellatur
dies hodiernus, Quantus hinc ædificationis fru-
ctus ad omnes, quantum piis gaudium, quanta
Ecclesiis consolatio, Antichristo confusio & trepi-
datio & Deo gloria emergat, vobis est facilius co-
gitare, quam mihi verbis efferre. Atque ideo ne
si plura adderem de zeli, pietatis, charitatis &
studii in fratres vestri genuina sinceritate viderer
dubitare, hic finem facio: Deum Patrem Domi-
ni nostri Jesu Christi ex animo precatus, ut vestris
in Evangelio laboribus ex alto clementer benedi-
cat, ne sint inanes in Domino: sed fructus affe-
rant vobis pares laboribus tam verbi & precum,
quos ovibus curæ vestræ commissis, quam cha-
ritatis non fictæ, quos fratribus in hac sancta
communione studiorum impendetis. Valete in
Christo Viri & Fratres omni honore mihi colendi.
Dabam $\frac{1}{2}$ Aprilis anno 1633. Heilbrunnæ tem-
pore Comitiorum.

Reverendarum Dignitatum vestrarum
Observantissimus

Joannes Duræus,
Ecclesiastes Scoto - Britannus.

NOVA